

գրքին մէջ տեղւոյ, անձի եւն, անուններ գան, գիտնականներն ոմանք զատ զատ ցանկերու տակ կ'ամփոփեն, բայց լաւագոյն է ընդհանուր ցանկի մը մէջ գրի կարգաւ շարելով, եթէ միեւնոյն անունն երկու տարբեր կերպով գրուի, եւ կամ միեւնոյն անձն երկու զատ զատ անուանակոչութիւններ ունենայ, կրնայ երկուքին տակ ալ զատ նշանակուիլ, բայց աւելի լաւ է՝ աւելի գործածականին տակ գրելը, այսպէս «Փաւստոս Բիւզանդացի», կրնայ թէ «Փաւստոսի», տակ նշանակուիլ, եւ թէ «Բիւզանդացի», անուան շարքին տակ. բայց «Փաւստոսը» նշանակելէն վերջը «տես Բիւզանդացի», ըսելով՝ ինչհամարներն այս վերջին անուան տակ յառաջ բերելն աւելի մեծ դիւրութիւն կու տայ, եւ շատ մը կրննութիւններ կ'ազատէ զհեղինակը: Կրնայ առարկել հեղինակը, այսպիսի ընդարձակ ցանկերով՝ թերեւս գրքին ծաւալը կրնապատկուի, եւ մանաւանդ՝ հեղինակին ժամանակին կորստեան պատճառ տրուի: — Թէ գրքին ծաւալը կը կրկնապատկուի, չենք կարծիր, վասն զի ցանկերը միշտ ամենամանր գրերով կը տպագրուին. եւ եթէ կրկնապատկէր իսկ, ինչ փնայ, քանի որ օգուտներն աւելի են: Գիրք մը, ինչպէս յառաջ ցոյց տուինք, կը հրատարակուի «մարդկութեան ծառայութիւն» մը մատուցանելու համար, եւ ոչ՝ պարզապէս գիրք հրատարակած ըլլալու համար. ուրեմն երբ համոզուած ենք թէ այսպիսի ցանկերով գիրքն աւելի օգտակար է կը գործածուի, հարկ է որ հեղինակն յանձն առնու այս աշխատութիւնը: Իսկ ժամանակի կորստեան համար՝ կ'ըսենք, լաւ է կատարեալ գիրք մը միայն հրատարակել քան երկու, երեք, տասը հատ եւն, եւ անգործածական ըլլալու կնիքը դրոյմէլ գրքին ճակատին վրայ: Արդարութիւնը կը պահանջէ որ ղենտիկի Միլիթարեանց տպարանէն ելած հայ պատմիչներու հրատարակութեան համար ըսենք, թէ շատ աւելի գործածական են, քան Պր. Էմիլի հրատարակած «Մովսիսի Վաղանկատուացւոյ» (Մոսկա, 1860) կտրուր պատմութիւնը, որուն մէջ կը գտնենք գլխակարգութեան ընդարձակ ցանկ մը, բայց ի զուր կ'որոնենք «անուանց ցանկը», որ այսպիսի պատմական հրատարակութեանց համար աւելորդ էր կարելոր է:

Ուրեմն՝ Երոտտիպ գիրքը միջպատկայարմար ընելու համար վատնուած ժամանակը կորսուած չէ, այսպէս համոզուած ենք: Մանաւանդ որ՝ եթէ վերը (էջ 10) ըսուած անկարկութեան հետեւի

հեղինակը, ոչ կարծուած դժուարութեան կը հանդիպի եւ ոչ ժամանակի կորուստ կ'ունենայ: Առաջին տպագրեալ թերթը կարգաւ տան պէտք է զատ տետրակ մ'ունենալ այբուբենական գրերով նշանակուած, եւ իւրաքանչիւր անուն էջի մը վրայ նշանակել, բայց թղթին միայն մէկ երեսին վրայ, եւ երբ բոլոր թերթերը տպագրուին հարկ է այն անունները (իրենց ինչհամարներով) կտրատել, կարգաւ շարել եւ ուրիշ թղթի մը վրայ փակցընել, եթէ ըստ բաւականի մաքուր գրուած են եւ վերստին ընդօրինակելու հարկ չի տեսնուիր: Եթէ նիւթական աշխատութեան ալ կը խորհի հեղինակը, ուրիշ դարման չենք գիտեր, բայց եթէ հեղինակելու ներքին ձայնը խղցել, եւ գրելու ան թուղթը հանգիստ իրենց տեղերը թողուլ... —

Իսկ «Ծաւելուած», ըսելով կը հասկընանք գիտնական հեղինակներու այն բարի սովորութիւնն, որով իրենց գրքին վրջը կը մէկնեն ամէն դժուարին բառերը: Տեսակ մը մասնագիտական բառգիրք է, որով կը ճոխացընեն իրենց գրքերը խղճամիտ հեղինակները: Մասնագիտութիւնն այնպէս յառաջ գացած է այսօր, որ հասարակ բառգիրքներու մէջ (— որոնց թիւը շատ է հայերէնի մէջ, սակայն գոհացուցիչ են՝ ըստ նիւթին, շատ քիչերը) չեն գտնուիր. մանաւանդ հայերէն նոր լեզուի մէջ այնպիսի նորարարութիւններ կան, որ կամ ամենեւին չեն հասկըցուիր եւ կամ «ասուպի» մը պէս կու գան կ'անցնին եւ լեզուին գանձուն մէջ չեն աւելնար: Պատճառն է, այս բառերը գործածողին՝ զանոնք տեւական ընելու փոյթ չտանիլը: Ապագայ բառագիտութեան համար, որչափ կարեւոր նշանակութիւն կ'ունենային այսպիսի մասնագիտական բառեր եւ անոնց ընդհանուր գործածութիւնն որչափ էր դիւրանալ, եթէ համապատասխան համառոտ բառագրքուկի մը մէջ (glossaire) հաճէին հեղինակները մէկնել ու լուսարանել իրենց դժուարիմաց բառերը: Բնական գիտութեանց համար՝ հասարակ բառացանկներով կը ընացուի հայերէնի մէջ ալ այս շատ կարեւոր կէտին պարտապատշաճ ու շարքութիւն նուիրել. բայց տպուած գրքերը միայն ընական գիտութեանց վերաբերեալ չեն: Գաղղիացի հեղինակներն այս կողմանէ օրինակ կրնան առնուիլ. նոյն իսկ հասարակ զատագրքներու մէջ կը պահեն այս կարեւոր կէտին գործադրութիւնը: Թերեւս կրնային իսկ բոլորովին զանց առնուլ, քանի որ բառագրքերու

բազմութիւն մ'առնին, իսկ մենք՝ զուրկ բառա-
գրքներէ, կը զրկենք մեր ընթերցողներն ան-
հրաժեշտ մեկնութիւններէ: Մենք եւս առաւել
պարտաւոր ենք այս բռնութիւնը կազմել, վասն զի
եւթիւն զորական լեզուի շնորհիւ երկու զատ
զատ ազգաբաժիններու համար կը գրենք: Ինչ
որ գրենք: Արեւմտեան հայքս աւելի՛ նորիցեւ
հայերն քառերով կը գոհացնենք մեր պետքերը,
եւրոպական բառերու իմաստին, կազմութեան,
գործածութեան եւն, նայելով՝ իսկոյն նորաբա-
նուիւն մը կը նեանաք, Տրապարակ (հօգ չէ թէ
երբեմն՝ աւելի յաճախ, անհաճ ու անդէպ, նոյն
իսկ հայերէնի հօգւոյն հակառակ) եւ վայրկե-
նական ազդեցութեամբ կազմուած բառերը
կ'ազնեք որ մեր ընթերցողները հասկնան,
գիտնալով իսկ թէ մեր՝ լատներէն, յունարէն
գաղղիերէն, գերմաներէն, իտալերէն եւն, իբր
սորիակն առած բառերն ինքնն անիմանալի են
մեր ընթերցողներէն շատերուն: Եթէ այսպիսի
բառերը՝ նոյն իսկ բացատրութիւնները, ամփո-
փեմը բառագրութիւն մը մէջ եւ կցենք մեր
հեղինակած կամ թարգմանած գրքերու, ան-
պատմելի ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլայինք
թէ ընթերցողն եւ թէ մանաւանդ գրականու-
թեան:

Իսկ արեւելեան հայերը բոլորովն ուրիշ
ճամբայ մ'ընտրած են, — թէպէտ վերին
ժամանակներս «յետս դառնալ» մը կը նշմա-
րուի: Եւրոպական բառերը քառերով՝ եւ
յանկարծական նեղութենէ ազատիլ բաւական
կը համարին: Մական այս կերպը՝ որչափ գործ-
նական է, այսինքն երկայն բարակ՝ հայերէն
բառ որոնելու գծուարութենէն կ'ազատէ զհե-
ղինակը, չ'առնենար տեսական գործածութիւն,
եթէ բառագրքովը զանց առնուի: Մենք չենք
կրնար այս եղանակը դատապարտել, վասն զի
համեմատաբար նոր է արեւելեան հայ գրակա-
նութեան լեզուն, եւ յոյս ունիմք որ «յետս
դառնալը, իրաւացի կը համարուի, քանի որ
այս գրականութեան առաջին եւ վերջին տա-
րիներու համեմատութիւնը շատ կենդանի ու սպ
մեղի, այս «յետս դառնալ» աւելի փութով եւ
ընդարձակ գծերով կատարելու, բայց հայերէն
անուանութիւնն զարգանալուն արգելք կը
նկատենք:

Ամեղադրելի՛ բայց ոչ գովելի, եղանակ
մըն է, զոր յաջորդ սերունդը՝ եթէ հայ հո-
գւով եւ հայ լեզուաւ մեծնայ, պիտի դատա-
պարտէ եւ դարման տանիլ պիտի ուզէ, նոյն իսկ
ընդդէմ մեծանուն պրոֆեսորներու բողբոջանայ,

որոնք եւրոպական անուանակոչութիւններն աւելի
յարմար կը գտնեն իրենց ճաշակին... Բայց
յայտնի է՝ զատ է «ճաշակ» եւ զատ է «ազգային
բառագիտութիւն, բառագիտական մթերք»:

Այս նկատմամբ յայտնած ենք մեր տե-
սուելիք ի մէջ այլոց, համառօտ ակնարկու-
թիւններով, մեր այս յօդուածին ընթացքին մէջ.
աւելին աւելորդ կը գտնենք: Որ վախճանը
միայն որ ամէն բառ ու բացատրութիւն անպայ-
ման «հայացնելու» ի զուր ճգնողներու ձեռքը
զենք տուած չըլլանք այս մեր խօսքերովը: Միջին
ճամբան գտնելու «արիագնեան թերն» է հե-
ղինակին համար — Ինչպէս խնդրեմք:

«Թաւելուածին» տակ կը գտանք սարգած
էջիկներս ուղղագրութիւնն եւ փոփոխութիւն-
ները: Ամենէն խնամեալ տպագրութեանց մէջ
ալ «վերական» ըլնուած «հրէշ-վիշապները»
կը տողակին կը մտնեն եւ երբեմն նոյն իսկ ի-
մաստը խանդարելու չափ «ազդեցիկ» վերկապ-
ներ: Եթէ տպագրութեան վերջին փորձերու
ժամանակ տեսնելու բարեբախտութիւնն ունի
հեղինակը, հարկաւ թանաքի գծով մը կը յա-
նդի իսկոյն մաքրել իւր երկասիրութիւնն այս-
պիսի փոքր՝ բայց վնասակար աղուէտակներէ.
իսկ եթէ հակառակ ամէն աշտըրութեան, հսկո-
ղութեան, չի տեսներ այս վերկապները՝ «ուղ-
ղելեաց ցանկին» կը յանձնէ: Բայց երկրորդա-
կան կարեւորութիւն ունեցողները՝ եթէ շատ են
թիւով, քանց կ'առնուին եւ երկրորդ տպագրու-
թեան ժամանակ կը բարձուին մեջտեղէն, որ-
պէս զի ուղղելիքներն ալ քանի մը երես չգրուեն:
Կարեւոր է այս կէտն ալ ուշագրութեան: Հա-
մոզուի թող հեղինակը թէ վերկապներէ բոլոր-
վին ազատ երկ մը կարելի է տպագրել, երբ
5—6 հօգի կը հսկին տպագրութեան վրայ եւ
երբ տպագրութիւնը փութացնելու հարկին մէջ
չէ հեղինակը: Մանաւանդ որ քանի մը չորբա-
գրեալ վերկապներով ամէն աշխատութիւն չի
կորսնցներ իւր յարգը: —

Փոփոխութիւն անուանած գլուխն ալ կա-
րեւորներէն է. վասն զի շատ անգամ տպագրու-
թեան ընթացքին մէջ նորանոր աղբիւրներու
գիւտով կամ մինչեւ նոյն ատեն հեղինակին ան-
ծանօթ մնացած երկասիրութեանց ընթերցմամբը
բոլորովն նոր լոյս կը սփռուի հեղինակին ուսում-
նասիրած նիւթին վրայ, իւր հաստատածներէն
քանի մը հատը կը ստիպուի մերժել, մերժած-
ները հաստատել: Եթէ տպագրուելու սկսած է
գիրքը, վերջին ապաստանարանն է «փոփոխելը»
անուամբ գլուխը:

Գրիգորյան յիշուի:

Գրափայլաճառի խանութ մը տեսած ըլլալը բաւական է համոզուելու համար թէ ամէն գիրք մի եւ նոյն ձեւը չունի եւ — չէ կրնար ունենալ: Հասարակ դասագրքերը չեն կրնար ընդարձակ բառարաններու մեծութիւնն ունենալ, եւ ոչ բազմահատոր հանրագիտականներ՝ դասագրքերու չափը: Թէպէտ հեղինակն ազատ է իւր գիրքն ուզած ձեւով եւ մեծութեամբ տպագրելու, բայց գործածութեամբ հոս ալ տեսակ մը միօրինակութիւն մտած է. այլեւայլ նպատակներով գրուած գրքերու զանազան ձեւեր որոշած է — գործածութիւնը: Ամէնէն լայն է հրատարակչի կամ տպարանպետի մը խորհուրդը: Բայց հետեւեալ քանի մը սովորը կրնան քիչ շատ օգտակար ըլլալ հեղինակին:

Շեքել, պատկերազարդ հրատարակութեանց համար սովորաբար կը գործածուի՝

1. Մի-թու (in folio, համառոտութիւնը in F^o) ըսուածը, զոր կ'ունենանք եթէ մեծ թերթ մը գէպ ի երկայնութիւն երկուքի: Բայց հետեւեալը սովորաբար 4 էջ կ'ունենայ (օրագիրներէն շատերը):

2. Քառ-թու (in quarto = in 4°) պատկերազարդ մեծագիր ըրագիրներու համար որոշուած ձեւն է, զոր կ'ունենանք եթէ մեծ թերթ մը երկայնութեան ու լայնութեան մէջտեղէն ծալենք: Քառածալը 8 էջ կ'ունենայ. կը գործածուի գլխաւորաբար գիտական մեծագիր գրքերու եւ ամսագիրներու:

3. Ութ-թու (in octave = in 8°). Քառածալը գէպ ի երկայնութիւն (վերէն վար) ծալելով կ'ունենանք 16 երես. օրինակ, «Հանդէս ամսօրեայն» ութածալ է. բայց պէտք է թշուառել մեծութենէն առեալ զանազանել՝ Ժոն-Ութ-թու եւ Ժոն-Ութ-թու. մեծութեամբ են՝ երկուքի տարի տարի մեծամեծ հանրագիտակ բառարանները: Իսկ փոքր ութածալ — Նազդային մասնադարանին, սեպականութեամբ ձեւն է. սովորաբար վէպերն, ընթերցանութեան դիւրատար գրքերն ութածալ կը տպագրուին:

4. Երկու-թու (in douze = in 12°) այսինքն 24 էջ:

5. Վեց-թու (in seize = in 16°) 32 էջ: Եթէ ութածալը գէպ ի լայնութիւն ալ ծալենք, կ'ունենանք այս 32 էջերը:

6. Տասնութ-թու (in dixhuit = in 18°) որ շատ սովորական չէ, եւ աւելի Գաղղիա կը գործածուի. այս ձեւին իբր համապատասխան

կը գործածուի երկոտասանածալը: Տասնութածալ ձեւով թերթ մը 36 էջ կ'ունենայ:

7. Քսենտա-թու (in vingt-quatre = in 24°) այսինքն 48 էջ, որ է ըսել երկոտասանածալը՝ դէպ ի երկայնութիւն եւ լայնութիւն նորէն ծալուած:

8. Երեսնա-թու (in trente-deux = in 32°) այսինքն 64 էջ կամ վեցտասանածալն երկայնութեան եւ լայնութեան զարծնալ ծալուած: Այս ձեւը կը գործածուի միայն շատ փոքրագիր հրատարակութիւններու:

Ասոնք են տպագրուած գրքի մը ընդհանուր ձեւերը, բայց թերթին մեծութեան նայելով՝ ինչպէս որ Ութ-թուի համար ըսինք, կարելի է միտ ձեւերն ալ զանազանել՝ Ժոն վեցտասանածալ (մեծ 16°) փոքր վեցտ. (փ. 16°) եւն.:

Սեքս-թու (in six):

Ինչ երջանիկ կ'ըլլար հեղինակ մը, եթէ իւր գրած ձեռագիրը տպարան ուղարկէր, եւ 2—3 ամիս ետքը՝ գիրքն ամբողջապէս տպուած, աւարտած իւր առջեւ տեսնէր: Բայց եթէ ըստ ամենայնի կատարեալ տեսնել կ'ուզէ իւր գիրքը, կամ փորձ եւ երաշխաւորեալ ապարանի մը յանձնելու է նաեւ իւր գրքին սրբազրութիւնը (եւ այս դիւրութեան համար քիչ մ'աւելի վճարելու պատրաստ պէտք է ըլլալ), եւ կամ սրբագրութեան տաղտուիթիւնն ու ձանձրոյթը յանձն առնելու է: Հազիւ թէ հեղինակ մը գտնուի որ չուզէ իւր տպած գրքին փորձերն անձամբ տեսնել. վասն զի սրբագրողները միշտ հեղինակին alter egoները չեն ըլլար, տարակուսական կէտերու մէջ՝ մանաւանդ երբ ձեռագիրը խնամով պատրաստուած չէ, սրբագրողն երբեք չի կրնար հեղինակին այն մանր հոգածութիւնը ցոյց տալ, մանաւանդ երբ խնդիրը գիտական նիւթի վրայ է, եւ չի կրնար իսկ պահանջուի որ սրբագրողն ալ հեղինակին չափ գիտական ըլլայ:

Անոր համար սովորութիւն է միշտ որ հեղինակները կարգան իրենց երկատարութեանց՝ եթէ ոչ առաջին, գտնէ երկրորդ փորձերը: Չնուագիրը տպարան չարուած՝ պէտք է վերայիշեալ յաւելումներն ընել ձեռագրին վրայ, վասն զի՝ ինչպէս ըսուեցաւ, մեծամեծ ծախքերու պատճառ կը տրուի. սակայն եթէ գիտաորութիւն ունի հեղինակը շարունածքին վրայ երկայն յաւելումներ ընելու, այն ատեն պէտք է չեղարկել վրայ եղած փորձերն աչքէ անցնել: «Շեքալ բաւելով կը հասկնանք այն միաձոյլ շարունածքը, որ գեո. «էջերու բաժնուած» չէ, ուստի եւ գրքին

արուելը գիրքն առած չէ: Չեռագրին «Իրա-
ւածներէն» ետքը շատ կը դժուարանայ իրն-
գիրն եւ երբեմն երկայն բառ մ'աւելցնեն իսկ
անկարելի կ'ըլլայ, վասն զի ամէն երես միայն
որոշ քանակութեամբ տողեր կ'ունենայ (եւ ոչ
թէ՛ ինչպէս անխնամ տպագրութեանց մէջ կը
սեռանան, էջի մը
վրայ ի՞նչ է՞նչ եւ
աւելի տողեր, իսկ
ուրիշ էջի մը վրայ
լայն լայն եւ քիչ
տողեր):

Բազմապատկեր
հրատարակու-
թեան համար հե-
ղինակը պէտք է
գիտնայ թէ պատ-
կերներն յարմար
տեղը զետեղելը
գիրքին չէ. ուստի
եւ կը ստիպուի
հեղինակն երբեմն
2—3 տող աւել-
ցնել, կամ 2—3
տող կրճատել իւր
բնագրէն:
Շեքտերու սրբա-
գրութեան նկատ-
մամբ մեր ընելքն
աւելի դուրսմ-
բանել ընելու
համար կը զննէր
հոս «Սրբագրու-
թեան փորձ» մը,
որուն վրայ ջանա-
ցած ենք պատկե-
րացնել ամէն
հնարաւոր սրբա-
գրութիւն: Ըջ
կողմը դրած ենք

սրբագրութիւնները, իսկ ձախ՝ համառօտիւ մեկ-
նած ենք սրբագրելի վերկազներու նշանակու-
թիւնը: Եւ կարծենք թէ այս մեր պատրաստած
պատկերը հաշարաւոր տողերէն աւելի կը խօսի
եւ կը մեկնէ սրբագրութեան եղանակը:
Սակայն ամէն սրբագրութեան քովը հարկ
չէ նշանակել սրբագրուած նշանին զօրութիւնը,
վասն զի գրաշարներն արգէն կը հասկնան ի-
րենց արուեստը: Մենք նշանակած ենք նորուս
հեղինակներու համար:

Եթէ ձեռագրին համար ընդհանրապէս կը
պահանջուի գիրքն թեւով գիր, ինչպիսի եւս ա-
ռուել սրբագրութեանց համար: Սրբագրու-
թեան նշաններն հարկ է որ որոշ ըլլան, մա-
նաւանդ երբ մի եւ նոյն տողին մէջ 3—4 վրի-
պակ գտնուի: Ըստ կարելւոյն մէկ լուսանցքի վրայ

միայն սրբագրելու
է, բայց երբ բազ-
մաթիւ վրիպակ-
ներու պատճառաւ
հարկ ըլլայ երկ-
րորդ լուսանցքին
վրայ ալ գրել,
պէտք է բոլորովին
նոր նշաններ գոր-
ծածել:

Լուսանցքին վրայ
նոյն իսկ մէկ աւել-
ւորդ նշան կամ գիր
գրելէն ըստ կա-
րելւոյն զգուշա-
նալ պէտք է, մա-
նաւանդ երբ գրա-
շարն օտարազգի
է, վասն զի միայն
անհաճոյ թիւրի-
մացութիւններ
կրնան յառաջ
գալ:

Փորձերը տպա-
րան ուղարկելու
ատեն միշտ ձեռա-
գիրն ալ միատեղ
ղեկելու է, վասն
զի հարկ կ'ըլլայ
շատ անգամ ձե-
ռագրին համեմա-
տել:

Պակասած գրեթե
տեղ շատ անգամ
գրաշարը կապարի կտոր մը կը դնէ. եթէ այսպիսի
նշաններ շատ ըլլան եւ մշտ մի եւ նոյն գիրը
նշանակեն, առաջին անգամ սրբագրելն աւելորդ
է: Բայց երբ ձեռագրին մէջ եղած անորոշ գրի
մը կամ մանաւանդ թուանշանի մը համար
գրուած է, լուսանցքին է առաջին սրբագրութեան
ատեն իսկ սրբագրել եւ որչա՞նչ գրել թիւը.
վասն զի երկրորդ եւ երրորդ սրբագրութեանց
ատեն՝ կամ տեղով հեռաւորութեան պատճա-
ռաւ, կամ անուշադրութեամբ կրնայ մոռցուիլ,

Սրբագրութեան փորձ:

<u>Վրիպակ</u>	Եթէ հեղինակը հինգիսի վարժ/ւա	
<u>Իրաչափ</u>	գրաշարի մը, իւրիորը շատ կը	ՆՄԻ
<u>Պահպան</u>	գիրքին մէջ որովհետեւ միայն	ԼՂ
<u>Մոտադր</u>	փորձառու գիտէ թէ քան անգամ	ԼԵ ՂՅԴԻ
<u>Լեզու</u>	անելի դժուարութիւն է սխալ	Ձ
<u>Մոտադր</u>	շարունակ մի սրբագրելու	ԼՂ ՄԻԳԻ
<u>Մոտադր</u>	բայց դժուար ըլլալ թիւեր շատ	ԼՂ ԸԸԴԻ
<u>Իրաչափ</u>	կը վերցուի կամ գտնուի սխալ	ՀՀ
<u>Վրիպակ</u>	կը բարձուի/եթէ գրաշարի առիթ	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	ստեղծ նշան ձեռագրին	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	վրայն շարժելու: Վասն զի	ԼՂ ԼՂԴԻ
<u>Վրիպակ</u>	մը վարժի: Մանաւանդ եթէ	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	շարունակ օր/կ/կ/կ/կ/կ/կ է եւ	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	խառն մ. պն ատեն ստու-	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	գիր համեմատութիւն մեծ ունե-	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	նալու: հեղինակը հարկաւոր	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	շատ անգամ հեղինակն աղատ	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	չէ/յանցանքէ/	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	Երկններ մեր միտքը	ԼՂ
<u>Վրիպակ</u>	* Ձեռագրի ճշգրտութիւն:	ԼՂ

եւ դժպճի դէպքով երբեմն մաքուր տպուածի մէջ ալ կը մնան այն նշանները:

Սրբագրութիւններն սրագ գարգալու է, այսինքն օրերով եւ շաբաթներով ուշացնելը մնասական է թէ տպարանին եւ թէ հեղինակին: Կատարուած սրբագրութիւնները ժամ մը վերջը՝ եթէ շատ ասիպողական չեն, պէտք է վերստին կարգալ, վասն զի շատ անգամ — անմտադրութեամբ — կէտեր կը խուսափին, որոնք գուցէ պէտք էին սրբագրուիլ:

Եթէ առաջին եւ երկրորդ սրբագրութիւնները լաւ կատարուին, այն ատեն «իշխաժինները», այսինքն «երեսի վրայ բաժնուած» փորձերը կարգալու ատեն շատ բան չի մնար սրբագրելու, առ առաւելն քանի մը կիտագրութեան նշաններ եւ մանր ուղղելիքներ, որոնք շատ աշխատութիւն չեն պահանջեր: Այս սրբագրութիւնները կը տպուին սովորաբար ձեռքի մէքեւ նաներով՝ եւ երկրորդն ալ սրբագրելէն վերջը՝ շարուածքը կը դրուի մեծ մէքենային մէջ: Քանի մը թերթ՝ իբր փորձ՝ տպուելէն ետքը «Վերաքննելի թերթը» (révision) պէտք է ամբողջապէս կարգալ, բայց այնպէս, որ որոշեալ ժամանակին գտնուի տպագրիչին ձեռքը: Մեքենայի մէջ եղած՝ նոյն իսկ անշնան՝ սրբագրութեան դժուարութիւններն անձամբ տեսնողը կը համոզուի թէ խղճալի արարածներ են գրաշարներն ալ, որ շատ անգամ սրբագրողին (նոյն իսկ՝ միշտ փոփոխութիւնները ընել սիրող հեղինակին) պատճառաւ, կը նեղուին, կը ծռին, մեքենային վրայ գլխիկով կ'աշխատեն, երկաթներով ամրապնդ պնդուած շարուածքը կը թոյլցնեն, որպէս զի կարենան սրբագրել, այս ամէն անպատեհութեանց առջեւ կ'առնուի, եթէ քիչ մ'աւելի մտադրութեամբ ըլլան առաջին սրբագրութիւնները:

«Վերաքննելի թերթին» վրայ նշանակուած ուղղելիքներուն սրբագրութեան ապահով ըլլալու համար, բուն տպագրելի թղթին վրայ «վերջնական փորձ», մը կը տպուի, որ տպարանին գործակատարին պատասխանատուութեան կը յանձնուի: Վերջին անգամ հարեւանցի աչքէ կ'անցընէ եւ հրաման կու տայ («Imprimatur») նոյն թերթի տպագրելու: Առաջին թերթին կը յաջորդէ երկրորդը, նոյն գործողութիւնները կը կրկնուին, երկրորդին՝ երրորդը, եւ օր մը մեծ հաճոյքով կը տեսնէ իւր ձեռքին մէջ հեղինակն իւր քրտանաց պողպատեայ արդիւնքը, իւր տաժանակիր աշխատութեանց ի կատար հասնիլը եւ սրտի գոհութեամբ՝ որ միայն իրազեկներու յայտնի է,

կը քաջալերուի եւ մէյ մը որ փորձն առած է եւ առաջին դժուարութեանց յաղթած, կը սկսի երկրորդ երկատիրութիւն մը պատրաստել: Հոգաբարձն իմի ունեցողը կրնայ ապահով ըլլալ թէ երկրորդ անգամ՝ անձին փորձով աւելի լաւ պիտի կարենայ առաջնորդել ինքնին, քան որչափ ջանացիք մենք մեր անձին՝ եւ ուրիշներուն փորձով, այս համառօտ երկատիրութեամբ առաջնորդել իրեն:

* * *

Տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ հոս կը վերջացնենք այս յօդուածներու շարքը, բայց գրքին առանձին տպագրութեան մէջ կը յաւելունք քանի մը կարեւոր գրութիւններ ալ, այսպէս. ա. Հեղինակներու համար քանի մը կարեւոր գիտելիքներ. բ. քննադատութեան օգուտները. գ. Հեղինակներու իրաւունքը: Դ. Յօդուածագիրներու խրատ մը:

Աւստի եւ նորուս հեղինակներու կը յանձնարարենք այս գրքուկը:

Հ. Գ. ՄԷՆ.

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԲՈՒԴԻՆԻՍՏԱՆԻ ՍԵՆՏՐԱԼԻՆԻՆԻ

Վարուս առաջին կէսին ապրած է եւ Հալիսէն, Սերիկէն, Սինապեան, Յափուտեան, Ալաշանեան եւ այլ բժիշկներու ժամանակակից իւր արուեստին մէջ թէեւ ասոց չափ նշանաւոր չէ հանդիսացած, բայց տոհմային ժամանակակից պատմութեան մէջ կը ներկայանայ մեզ՝ իբր ոչ նուազ հետաքրքրալ անանձնաւորութիւն մը:

Մայր Եկեղեցւոյ քահանաներէն Տէր Միւնասի որդի՝ ծնած է ի Կ.Պոլիս, Գում գափու թաղը՝ 1808—1810 թուականներու:

Անոր կրթութեան որբանն եղած է Գում գափուի մայր վարժարանը, ուր դասատու կ'ուսնէր այն ատենի ծանօթ գիտնաբանները, նախ իւր Տէր Հայրը, յետոյ ասոր օժակից եղբայրը՝ քահանայ մականունաւնալ Տէր Սահակ ուսումնական քահանայն, որուն զաւակն ալ Յովհաննէս Տէր Սահակն էր՝ գաղտնիք կ'ըլլայ իրեն, ինչպէս կը պատմէ մեզ այսօր՝ Բէշլիքի Հանդէսին ծերունի խմբագիրը պատուելի Ստեփան Խաթիւն:

Սենեքերիմ Տէր Միւնասեան, մայր վարժարանին մէջ մօտով ցոյց-ցոյց-ըն աբժանի յա-